

ره خنەگر و تیرۆریستی ئەدەبی...

غەفور سائخ عەبدوڵا

بیگومان ئەم ناوینشانە لەو هاتوووە کە قەسە یەکم خۆیندەووە لەسەر ئەنتەرنێت، کە دەلی، ئەگەر کەسێک شیعری شاعیریکی دزی و کردی بە هی خۆی، ئەمە واتای تیرۆرکردنی ئەو شاعیرە دەگەینێت، یان خۆیندەمەووە کە دزی ئەدەبی و اتا تاوانی کوشتن بە قەلەم. هەر و هەر نووسەرێکی ناوداری ئەم سەردەمە شیواوی کورد و وتویە: ئەگەر کەسێ نەتوانی بیربکاتەووە یان بەهرە نەبێ یان نەزانیت بنووسیت، دەبیتە رهخنەگر!!

بیگومان لەلای هەموو ناشرکرایە کە زۆربەیی خۆینەرانی کورد، ئیستا بە داخووە، نازانن واقیعی رۆشنییری کوردی چۆنە، چونکی ئەم خۆینەرە دوای راپەرین بەدەگمەن لەزمانی کوردی، بگرە کوردیەکی هەندێ جار سەقەتیش هیچ زمانیکی دیکە نازانی، بۆیە کە دەقیك شیعەر بێت، یان چیرۆک بێت، یان رۆمان بێت، کە پێی شاگەشکە دەبیت نازانی ئەو شیعەر، یان ئەو چیرۆک، یان ئەو رۆمانە، داھینانی کوردی نین، بگرە ئەدەبی جیھانیە و نوسەرەکی وەرگیرتوووە، لە فارسیووە یان لە ئەدەبی جیھانیووە، لە رێگە یان زمانی عەرەبیووە، یان لە زمانی دیکە یان بیانیووە، وەکو ئینگلیزی و ئەلمانی و فارسیووە، ئینجا کاتی ئەو کەسانە لەلایەن خەلکی ناگادارووە نیشە دزیو وەرگیراوگانیا ناشرکرا دەبیت، بۆیە ئەو کەسانە، بە شەرانیگێزو پەلاماردەر و ناشرینکەری خەلکی ناومزەد دەکن، کە نازانن و دەیان ناتۆرە و جینیویان دەدەن، یان بەو ناومزەدیان دەکن، کە بیرکردنەووە نازانن و بەتەنها ئەو وەرگرانە خۆیان دەتوانن بە نووسینە وەرگیراوگانیا لە نووسینی خەلکانی دیکەووە، عەرەب و فارس و بیانیووە، خۆیان بە رووداریووە بە بیرکەرەووە و بیریار ناومزەد بکەن. بۆیە واقیعی ئیستای رۆشنییری کوردی بە ھۆی بوونی ئەم خەلکانەووە لە گۆرەپانەکەدا وای لێھاتوووە! بەلام لە حەفتاکانەووە تا راپەرین خەلکی بیرکەرەووە چاک نووس و داھینەر و دوور لە دزیکردنەووە هەبوون. بەلام دوای راپەرین، بە شایەتی زۆر لە ناگاداران و خۆینەری چاک و زیرەك، گۆرەپانەکە وەکو باری سیاسی گەندەل بوو. بەداخووە ئەوێ ئیستا نیمانە رهخنەگرە. بۆیە گۆرەپانەکە تووشی ئیسهالی نووسین و وەرگرنتی ناشرکرا و بێ نابرووانە بوو. بەداخووە بیگومان ئەم حالەتە کەشەکە ئیفلیح کردووە، بۆیە ئەو جۆرە کەسانە دەیانەووی بوارەکە بێ رهخنەگر بێت، بۆ ئەوێ خۆیان لە بواری وەرگرنت لە ئەدەبی جیھانیووە تەراتین بکەن و ببینن و بە زمانیکی سەقەت بە خۆینەری کوردی بفرۆشن، کە تەنها زمانی دایک دەزانی. کاتیکیش هەندێ زمانزان و ناگاداری بوارەکە وەرگرنتەکان و دزی و فزیکان ناشرکرا دەکن، رووبەر و لێشای تومەتی سیاسی و بوختان و جینیودان دەبنەووە. بەندەش وەکو نموونە یەک و بەلگەکانیش لەبەر دەستن کە لە بلاوکرانوکاندا بوختان و درۆیان بۆ ریز کردم، بیگومان ئەم چەکە چەکی کەسی لاواز و خاوەن قەلەمی لەرزۆکە، یان ئەو تەرا بڕادەرێکی رادەسپێری ئەم ئەرکە ئەنجام بدات، بۆ ئەوێ خۆی لەلای خۆینەری دوای راپەرین بە گەورە پیشان بدات، بەلام رۆژگار کەفیلە بەوێ ئەم فرت و فیلانە ناشرکرا بکات و زۆریشیان ناشرکرا بوون، ئیدی خۆ فەش کردنەووە و سوور بوون لە سەر درۆکردن هیچ دادیک نادات، تەنانەت قەسەکی (گۆبێل)یش نەیتوانی ئەلمانیا بکات بە هیچ جگە لەوێ کاولی کرد و کردی بەدوو لەتەووە. ووتەکە گۆبێل بڕادەرێکی نووسەر بە ھەلە بەکاربھێناووە نەشیزانیووە کە قەسە (گۆبێل)ە و مزیری راگەیانندی ئەلمانیای نازی کردبووی: (دروێکە، درۆبیکە، درۆبیکە، تاخەلگی بروت پێدەکەن). کەچی ئەو نوسەرە (گەورە یە) نووسیووی (دەبیتە راست)، گەرچی درۆ بە حەياتی نابیتە راست، ئەگەر وابوایە (گۆبێل)یش دەبووت: (تا دەبیتە راست)، ئەگەر بیزانییا درۆ دەبیتە راست! ئینجا وەرە سەیری بیرکردنەووە ئەم جۆرە نوسەرانەکە چەند سەیر و سەمەرەن؟ بەداخووە هەندێ نوسەری دوای راپەرین ناسراو ھەن لە کوردستان، خەریکن ئەم دروشمە نازیە پەیرەو دەکن و، دەیانەووی بە قەسە قەبە قەبە و شوان خەلەتینە، قوم بکەنە چاوی خۆینەرەووە. ئەمەیش خۆی لە خۆیدا پرۆژە یەکی گومان لێکراو و خەتەرناکە. پێم سەیرە کە لە هەندێ کەسەووە دەبیستم، یاخود دەنوسن: ئەگەر کەسێک نەزانیت بنووسیت یان بەهرە نەبیت یان نەتوانیت بیر بکاتەووە، دەبیتە رهخنەگر..! نازانین ئەمەیان لە قوتوی چ عەتاریکدا هاتوووە؟ یان لە چ وولاتیکی بەدبەخت ناوایە؟ دەشی لە شاری جابلووفا وەھا بێت! دیارە ئەم جۆرە بیریارانە گەورە رهخنەگرانی وەکو بیلێخانوف و باختین و بیلینسکی و جۆرج لۆکاش و فلادیمیر ناباکوفیان پێ بێ بەھرە و بێتوانان! یان ئارنست فیشەر و رۆلان بارت و میشال بۆتۆرۆ ئەندری ژیدو و د. سوھیل ئیدریس و د. ئیحسان عەباس و زۆری تر، کە زۆریان بوونە خاوەن قوتابخانە ی رهخنەیی خۆیان! دیارە بە قەسە ئەم (بیریارانە) ی لای خۆمان ئەوانیش بیریان نەکردۆتەووە بێ دەماغ و نەخۆینەر و بوون!! ئەم جۆرە خەلگەکی کە ناوھا دەنوسن بە راستی خۆیان سەقەت بێردەکەنەووە، لە خووت و خۆرای دەیانەووی سەر لە خۆینەری کورد بشیوین و تووشی غەبائی رۆشنییری بکەن. لەو باوەرەشدا نیم نووسین شیوازی، یان ریبازی پیاووە درۆزنەکان بێت، یان ھی کەسانیک بێت خۆھەلگیش و خۆ بەزلزانیکی نەخۆشانە. من زۆر بە رەھاییووە دەلیم بروتا ناکەم کورد بەرھەمی ئەو تۆی ھەبێ خەلکی بیانی ئاوری لێ بداتەووە، ئەگەر بۆ خاترانە و دلراگرتن نەبیت، کە ھاوتا بێت بە ئەدەبی جیھانی، ئەو ئەدەبی کە

ئىمە كارىگەرىيى لە سەرمان ھەيە و لىي وەردەگرين تا رادەى دزىي لىوہى. لىرەشدا مەبەستەم ئەدەبىي كلاسىكى كوردى نىيە ،چونكى تا رادەيەك شتى بۇ بەجى ھىشتووين-بگرە ھەر لە دواى چىرۇكى (لە خەوما) جەمىل سائىپ ۋەھردوو گەشتە شىعەريەكەى (گۆران) بترازىت. ئەگىنا سەرۇمەر كارتىكردنى زەقى ئەدەبى دەوروبەر و ئەدەبى جىھانىيە.بەلام دەبى ئەوھش بووترى كە لە سالانى ھەفتاى سەدەى رابردوو جموجۆلىكى ئەدەبى ھاوچەرخ پەيا بوو كۆمەلى ناوى ديار پەيا بوون وگۆزمىكيان دايە ئەدەبى كوردى ،بووہ ماپەى رووسوورى ،ھەر ئەو رەوتەش بوو دليرانە بەردەوام بوو تا پەيابوونى راپەرين ،كەرچى زۆريان تا ئىستاش بەردەوامن.بۆيە ھىچ كەس لاق ئەوھ لى ئەدات كە لەشكرىك خوينەرى ھەيە،من رىزم بۇ خوينەوارى كورد ھەيە لە ھەر ئاستىكدا بىت،ئەگەر كەسىك خەلكىكى زۆر چەپلەيان بۇ لىدا ،ئەوھ واتاى ئەوھ نىيە كە شتەكەى ئەويان بە دلە.دەللىن كابرەيك لە وولاتى مىسر چووہ سەر مینبەر و ھەر لەخويەوھ ووتى (بىروخى فلان كەس) ھەموو خىر چەپلەيان بۆى لىدا وتيان بروخى.ئىنجا گۆرى ووتى(بژى فلان كەس) ،دىسان خىر چەپلەيان بۆى لىدا وتيان بژى فلان..!بە رحمەت بى شاعىرىكى مىللىيمان ھەبوو ناوى (ئەحمەد شوكرى) بوو،شىعەرى نەستەق و عەنتىكەى دەخويندەوھ،لە ھەموو مېھرەجانىكى شىعەرىدا،ئەوھندە چەپلەيان بۇ ئەو لىدەدا ،ئەوھندە چەپلەيان بۇ (شىركۆ بىكەس) لىنەدەدا،يان كىتەبەكەى(مۇنىكا لىونىسكى) ئىمىرۆ لە جىھاندا پىر فرۆشترين كىتەبى دنيايە ،كە باسى فەزىحەتەكانى خۆى دەكات لەگەل كلىنتون،بۆيە ئەگەر كىتەبىكى كوردى زۆرى لىفرۆشرا ،واتاى ئەوھ نىيە كىتەبىكى باشە،دەشى لەبەر ئەوھبى كە نووسەرەكەى ئامازەى پرسىارى لەسەرە، ئىنجا ئەو نوسەرەنەى بەو لەشكرە چەپلە لىدەرە دلان خۆشە، بە ھەلە لە ھەموو شتى گەيشتوون.

حەزەكەم خوينەرى ھۆشبارى كورد دلنابى كە ئەدەبى كوردى لە باشوورى كوردستان ،تا چەندىن سالى دىكە جووينەوھى گۆران و دەور و بەر نەبى ھىچى دىكەى پى نىيە ،با خەلكانى نەخوينەوارى خۆھەلكىش بەھارىش بەھىنە چۆكان.چونكى ئەوھى كە دەيخەنە بەر چاومان و پىمان دەللىن ،ھا كوردىش (داهىيان)ى ھەيە وفلان كىرەوھىتى.كەچى دواجار دەردەكەوئىت تالان كىردنى ئەدەبى جىھانىيە،لەو كەسانەوھ كە ئەوان زمانەكەى ئىمە نازان و مەبەستىشان نىيە بىزان،ئەگەرەش بە دىزىكردنەكەشيان زانى،بەلايانەوھ گىرنگ نىيە، چونكى بى قەيدو شەرت ئەوان ئىمە بە مىللەتەكى دواكەوتوو لە قەلەم دەدەن وئاسايە شتى وامان لى بوەشەتەوھ.!.بەلام ئىمە ئەدەبى كوردى باكور و رۆژھەلات و رۆژئاواى كوردستانى لى دەردەكەين،چونكى ئەوان ناويان ھەيە لە ئاستى ئەدەبى جىھانىن،وھكو سەلىم بەرەكات وىھشار كەمال و محەمەد ئوزون و محەمەد بۆز ئەرسەلان و كەسانى دىكە.بەلام واقىعى ئەدەبى كوردى بووھتە ئەمىرى واقىع وھەيە ومىژووويشى بۇ خۆى درووست كىردوھ..لە دنيادا نوسەرى داھىنەر قەت پىوويستى بە زورناژەن نىيە،چونكى نووسىنەكانى خۆى دەناسىن،بەلام لەم بەشەى كوردستان ھەن زورناژەن دەكرن و دەيخەلەتەن و درۆى بۇ دەكەن و،وا لە خوينەرى كوردى دەست سىپى دەگەيەنن ،كە ئەوان وھكو كورد بىر دەكەنەوھ، نەك وھكو بىانى!. ئەوانە پىيان وايە دەبى نوسەرانى لە بابەتى خويان ،دەمىش بىكووتن لە كاروبارى شارەوانى و ئاسايىش و رەخنەى تووند لەدەسەلات بگرن،كەرچى مىللەت زۆر لەو جورە نوسەرەنە و رىاترە دەربارەى خراپەكانى دەسەلات لەم وولاتە،كەچى لەراستىدا ئەمە ئىشى رىپۆرتاژنووسىكى رۆژنامەيە،نەك ھى كەسىك كە لاقى رووناكبرى گەورە لىدەدات و خۆى بە بىريار دەزانىت.بىگومان نوسەرى بى جورئەت ولە خۆ بەگومان بوو،يان دەزانى ئىشەكانى خۆى دىزىوھو ئاشكرایە لەلای خەلكى بە ئاگا،بۆيە ناوئىرى بە قەلەم رووبەرەووى ئەوانە بىتەوھ كە بە قەسى خۆى گوايە پەلامارى دەدەن و جىئوى پى دەدەن،كەچى پىچەوانەكەى راستە!چونكى لە نووسىن ومونافەشەى مەوزوعىانە ،خالەكان دەخرىنە سەر پىتەكان و،قاچى رەش وسپىش لە بوار دەردەكەوئىت ،بۆيە ئەو جورە كەسانە خويان مات دەكەن وناوئىر رووبەرەو بىنەوھ،پاكانەشيان ئەوھيە كە خويان بە وەلامدانەوھى لاوھەكەوھ خەرىك ناكەن،راستىش دەكەن چونكى ئاگادارىن بۇچەند كەسىك نامەى پىر جىئوى بازاريان نووسىوھ،بەلام كەسانى دىكە ھەلدەخرىن،بەوھى فلانە خائىنەو فلان نەخوينەوارەو فلان كورد پەرورە نىيە و دوژمنى كورد بوو ،دىارە خەلكىكى دەروئىش ھەن خۆبەخش بە پى خاوسى دىنە ناو ئىشەكەوھو خويان لە قورىك دەچەقەنن بە ھەزار حال لى قووتار دەبن ،يان ھەر لى قووتار نابن وناچار دەستدەكەن بە قەسى بازارى و جىئودان ،وھكو خوينەر لە زۆر حالەتى لەم بابەتە ئاگادارە كە لەسەر رووبەرى رۆژنامەو گۇفارەكانى سلىمانى بەرپۆھچوون، تا كىشەكان ھەندىكيان گەيشتەنە دادگا. بەراى من لە كلتورى ئەو كەسانەدا شتەك نىيە ناوى ئازادى بىت،بەلگە بۇ ئەمەش ھەر كەسىك ئەگەرەش بە مەووزوعىان وىبە بەلگەش لە سەر ئىشەكانىان بنووسى،ئەوان ھەيانە خەنجەرى زمان و جىئوى ناشىرىن و ھەلوئىست فرۆشتنى درۆزانە.بۆيە ئەوانە بروايان بە بەرامبەرەكەيان نىيە،لەو بوارەى خويان كەس نىيە بەرامبەريان بىت،ئەگىنا واى لە حالى،دىسان بەلگەش ھەن لەسەر لاپەرەى رۆژنامەو گۇفارەكانى باشوورى كوردستان و مالىبەرە كوردىكەكانى ئەنتەرنەت،ئەوانە تەنھا خويان بەوھ دەزانن خاوەن بەرھەمى دەگمەن و جوان بن .كەسى دىكە نىيە،چونكى ئەوان بەفكرى خويان،خويان لەبەرەى گەورە بىرپارەكانى دنيا دادەنن ،كەچى كالاكەشيان ھى خويان و كوردىش نىيە،بگرە ماركەى بىانى پىوويەو ماركەيەكى ساختەى كوردى لى دەدەن ولە بازارى ئازادى شىواوى كوردى دەيانەوئى ساغىكەنەوھ...دواجار ھەندى لەوانە بۇ مەبەستى قەسى خويان ھەندى ووتە دەھىنەوھ بە ناوى نوسەرانى جىھانەوھ ،گومانە ھەيە كە ئەو قەسەيە دوور لە واقىعانە خەلكى بىر كەرەوھ جگە

كورد بىكات، دياريشه ئەو ووتانە لە درووستکردنى خۆيانە ، چونكى قسەكە رىك مەبەستى خۆيان دەپيكي، بەرامبەر ئەو كەسانەى كە قسەى پى دەلئىن ،بۆيه تەنانەت لەمەشدا بە ئەمانەت نىن. بىگومان ئاشكرا كردنى حالەتى دزىو لە ناو كوردەواریدا واتاى بوغز و كینه نيه ، وەكو ئەو كەسانە تىيگەيشتون، بگره ليرەدا مەسەلەكە (اسقاگات) ى خۆيانەو بەكەسانى ديكەى دەفرۆشنەو، چونكى نوسەرانی كورد ئەگەر جوانيان نەنووسىي، بەلام جنيويان نەنووسيووه، شايبەت بۆ ئەمەش با تەماشای ئەدەبى كوردى پيش راپەرين بكەين ،با بزائين چەند رستەو پەرەگراف جنيويان تياپە، بروا ناكەم بە مووكيش بگرەى ى جنيويكى تيا بى، كە مايهى گلەبى كردن بى لەنوسەر. بەلام شكور دواى راپەرين ولە سەر دەستى ئەو جۆرە نوسەرانیەى باسماں كردن، ئىستا لە جنيودان هونەر بەكار دىن، رۆژنامەكانيش خوا هەلناگرئ قسوور ناكەن لە بلاوكردنەو، ئەو جنيوه مۆدرىنانە!! بۆيه دواى راپەرين جۆرئ نووسين پەيا بووه، پەرە لە بوغز و كينه، بەلام دەگمەن خاوەنەكانيان سەر بە نەو، بەر لە راپەرين بن، ئەو دەگمەنەش ناسراون و چونكى هەر لە بنەرەتدا ئەوانە خۆيان هيجيان پى نەبووه. كەس نيه لە دووجار زياتر بەرھەمىك بخويئىتەو، و لى ى تى نەگات، ئەگەر هاتوو سى جار خويئىدەو، ديارە مەبەستى شتىكى لى بدۆزىتەو، ئەگينا چۆن تۆ دەزانى كەسيك دوو سى جار شت دەخويئىتەو، و لى ى تى ناگات؟ كەسيش لە دنيايدا نيه و لەهەر كوئيش بى لە ناو خەلكدا بلئى من فلان شيعر يان فلان رۆمانم سى جار خويئىدەو، لى تى نەگەيشتم، ئەم قسەيه خۆى لە خويىدا بوو، خاتىكى روتە بە خويئەرى كوردا دەكرىت، ئەوانە خويئەرى كورديان پى گەمژەيه، بۆيه ئاواها بىردەكەنەو، و نوسون و، لەناو ئەدەبى جيهانى دا تەراتىن دەكەن و ، وەر دەگرن و بەو خويئەرى دەفرۆشن كە لەلای ئەوان گەمژەيه، بەلام چەند نموونەى خويئەرى زىرەك و ورياى دواى راپەرينم بينى وگويمان لىيان بووه، زۆر وريان و ئاگيان لە هەموو دياردە دزىوكانى نيو بوارى ئەدەبى كوردى هەيه و ، قسە دەكەن و خەلكى زۆريان لە دەورى خۆيان كۆكردۆتەو، بى ئەو، هيج كەسيك ولايه نيك هانيان بدات ويان پشتگيريان بكات، بۆيه ئەو خەلكانە ياغنىشن ئەگەر بىتو خويئەرى ئىستاي كورد بە گەمژە تى بگەن.

زۆرن ئەو قسە هەلەق و مەلەقەى ئەو جۆرە نوسەرانیە ديكەن، تەنھا خويئەرىك وەكو خۆيان باوهریان پى دەكەن. كە هەمان پيشەيان هەيه ولەسەر هەمان رىباز ئيش دەكەن. هەر بۆيهش هەندى وشەى سواو لە فەرھەنگى ئەواندا بەرامبەر بە هەموو كەسيك دووبارە دەبنەو، تەنانەت نازانن تازەگەرى بکەن لەو وشانەدا!! لەووش سەيرتر ئەو كەسانە ئەگەر پرسيارى ئاويان لى بكەيت باسى ئاگر ت بۆ دەكەن و، لەو بابەتە سەرەكە دەردەچن و لە پرسيارەكەى تۆ لادەدەن ، دەچنە سەر ئەو بابەتە كە خۆيان مەبەستيانە!! هەرگيز ناچنەو سەرئاو، كە.. چاوپيکەوتن لە گەل نوسەرىكى بيانى دنياى ئەدەبىت لە پيش چاو جوان دەكات ، بەلام چاوپيکەوتن لە گەل نوسەرىكى كوردا ئەدەبى كوردىت لە پيش چاو دەخات، چونكى هيندە قسەى بى سەر و بەر و فروفيشال دەكات تەنھا خۆى پى نوسەرە و، كەسى ديكەى پى خويئەوار نيه، بىگومان حالەتتىكى نەخۆشانەيه لە نيو ئەدەبى ئىستاي كورد لە باشورى كوردستاندا.. ديارە هەندى كەس هەن بى ئاگان، يان تووشى نەخۆشى لە بىرچوونەو بوون ، بۆيه نازانن لەو ميژووى ئەدەبى جيهاندا، هەبوون بەرھەمى خەلكيان تالان كردووه و دواجار رەخنەگرەكان، يان ئاگاداران ئاشكرايان كردون، بۆنموونە (ئالېكساندەر دۇماى باوك) چاپخانەى هەبووه هەر كەسيك بەرھەمى بۆ ناردووه بەناوى خويئەو، بلاوى كردۆتەو، يان دزىكەى ئەم سالانە دواپيەى (فرانسوا ساگان)، يان ژنە رۆمانووسى جەزائىرى (ئەحلام مستەغانمى) دەلئى چەندىن بەلگەم لەلایە لە سەر دزى ئەدەبى نوسەرە جەزائىرىەكان، چەندىن نموونەى دزى ئەدەبى هەيه كە ئەوانە ئاگيان لى نيه ، يان خويانى لى گىل دەكەن، بييان وايە ئەوانەى كە دزان ئاشكرا دەكەن خەلكى درۆزن، چونكى خويان دزىان كردووه و ئاشكرا كراون.. نازانم چۆن خەلكىك هەيه بەفەلسەفەيهك قسەدەكا بەس خۆى لى ى تىدەگات، چونكى نووسين لەگەل بىر كوردنەو، چۆن دەبى نووسينەكەم دزى بىر كوردنەو، بىت؟! بەكئى لەوانە دەلئى : ئەوانەى لەلا گرنگ نيه كە دزى دەنووسن ، ئەوانەى بەلاو گرنگە دزى بىر دەكەنەو!! ئەم قسەيه لەكام فەلسەفەى دنيايدا هاتووه؟! بۆيه ئەم جۆرە كەسانە سەقەت بىر دەكەنەو، سەقەتيش دەنووسن.. بۆيه بوونى رەخنەگر لەم دەزە ئەدەبىيهى كوردا زۆر زەرورە، بۆ ئەو، بە تىرۆرىستى ئەدەبى وئىتر بە ميللەتى دواكەوتوومان لە قەلەم نەدەن...